

ВСТУП

Напевно, перш за все потрібно уточнити, про що і для кого ця книга, щоб її ненароком не стали вважати пародією на одкровення М. Задорнова⁵² чи відсилкою до п'єси А. Яблонської¹⁵².

Зоря «етнорелігійного ренесансу», як називає добу відродження язичництва Г. Лозко⁸⁴, вже сходить над Європою, і дуже не хотілося б, щоб вона стала спадкоємицею сумної долі комуністичного привида. Зрештою, у неї є всі шанси – як для того, щоб зійти сонцем Нової Архаїки, так і для того, щоб заблукати примарою. Очевидно, її сходження саме в наш час (який саме – конкретизуємо у розділі I.2) зовсім не випадкове – хтось воліє бачити в цьому настання «нової доби» (англ. new age: епохи Водоля, еону Гора чи навіть нової Сат'я-Юги), зрушення «космічних циклів», хтось – химеру постхристиянського «гріхопадіння». Ми ж спробуємо понишпорити теренами історії ідей – передовсім, європейськими, адже там повинно знайтись дещо цікаве, що пролле світло на таїну зародження нової язичницької зорі.

Втім, перед людиною, яка вперше стикається із явищем сучасного язичництва і поринає у нього, зазвичай ця таїна просто не постає, її цікавить сам процес, а в якості пояснення його рушіїв – і примхи «космічних циклів» зійдуть. Якщо ж ця людина ще й юна, із незгаслим романтичним поривом у душі, але разом з тим здатна триматися Серцем обраних поглядів, язичництво атомного віку отримує відданого прихильника на все життя (в кращому випадку, звісно). Таким юнаком був і автор цієї книги, у 14 років захопившись Рідновір'ям (як ще називають сучасне слов'янське язичництво) і пройшовши всі етапи становлення рідновірської ідентичності та язичницької самосвідомості.

Судячи з особистого досвіду, у 2000-х роках першим відчуттям після реально-обрядової чи внутрішньої ініціації була творча розпука, жаль, що «так мало людей про це знають», «так мало людей» побачили цю зорю. Пізніше, із розширенням знань про світогляд, який визнавався «своїм», поставало інше бачення: розмаїття конфесій і течій, вчень і програм, і більше – міжнародна співпраця язичницьких рухів (WCER, теперішній ECER; Родове Слов'янське Віче; Всегерманський Язичницький Фронт тощо). Поставало також і бачення проблем, наче у давно покинутій кімнаті ліхтарик чи промінь Сонця вихоплював все більше безладу. Виявилось, що «ми» (сучасні язичники) в кімнаті не одні: за нашими спинами, по кутках, у сусідніх кімнатах, освітлених догораючими свічками, причаїлися науковці, філософи і теологи – кожен зі своїм нотатником і теорією щодо того, «як ми докотилися до такого життя». Довелось бігати від кутка до кутка, заглядати у нотатники, лаятися із концептуалістами і формалістами, а потім знову впадати в розпуку. Нова криза-розпука, втім, полягала у деконструкції міфоподібних ідей, які випрацювало сучасне язичництво у робочому порядку саморозбудови чи для самозахисту. Насправді так чинить будь-яка жива ідеологія чи

культурна традиція, тому наполегливо прошу читачів не приймати епітет «міфоподібні» як вказівку на щось погане, оманливе, дискредитуюче.

Власне, аналізу проблем сучасного язичництва (передовсім, у версіях українського та російського Рідновір'я, з якими автор найближче знайомий і в розбудові яких, власне, бере участь) ця книга і присвячена. Досить просто, на перший погляд. Мовляв, поставлено проблему (а деякі проблеми ми дійсно поставимо в рамках рідновірського руху чи не вперше) – зроблено перші кроки у напрямку її вирішення. Насправді маємо на меті дати живлення теологічним і філософським дискусіям, подекуди – викласти власну точку зору (як одну з можливих). Постановку проблем як таких і висновки, зроблені у книзі, просимо також сприймати як власний доробок автора. Завважимо, що перелік складнощів слов'янського язичництва в епоху квантової фізики і шоу-бізнесу цими проблемами не вичерпується, тому, полишивши надію описати всі, акцентуємо увагу на важливішому завданні – створити люстерко, в яке могли б ми, язичники, дивитися і «перевіряти», чи не занадто ми тенденційні у своїх теоріях і практиках, чи не впали у консервацію, чи не зістрибнули з дерева етнічної Традиції.

Отже, книга написана язичником (рідновіром) і для язичників (рідновірів). Автор не впевнений, що для деяких деконструкцій, що подаються в книзі, вже прийшов час, тому рекомендує спершу розповсюджувати книгу у «внутрішніх» рідновірських колах. Це буде корисно тим більше, що деякі розділи (стосовно історії ідей, теорій осмислення історичного процесу і теорій етносів) можна використовувати як посібники для студювання теми.

Людей, незнайомих із явищем сучасного язичництва, книга навряд чи зацікавить: вони не знайдуть в ній ані «древніх знань» киеворуських мудреців, ані практичних рекомендацій щодо пошуку своєї «зоряної половинки». Що ж до тих, кого ми умовно розмістили по кутках умоглядної затемненої кімнати, то вони, сподіваємось, із розумінням (що буває, на жаль, не так часто) поставляться до піднятої проблематики.

Поява цієї книги – заслуга не тільки автора, але не в меншій мірі його натхненниці, коханої і терплячої дружини Альони. Крім того, автор щиро дякує Ірині Зорченко та Владиславу Водьку за цінні консультації під час написання праці.

Вільне розповсюдження даної книги усіма інформаційними каналами дозволяється й вітається; при використанні окремих частин тексту просимо робити посилання на саму роботу.

Ця книга вперше побачила світ – щоправда, віртуальний – восени 2014 року. З того часу автор отримав чимало відгуків, а також рецензії від шановних Г. С. Лозко та С. Пашника. Деякі їхні зауваження були враховані під час редагування варіанту книги для друку. Крім цього, було видозмінено зміст декількох підпунктів розділу III.6. Втім, концепція праці повністю збережена, оскільки динаміка рідновірського руху в останні роки залишилась у межах, констатованих або прогнозованих автором.

I. ЗАКОНОМІРНІСТЬ ЕПОХИ ЧИ ПРИМХА ЛЮДСЬКОЇ ВОЛІ?

1. МОДЕРНА ЕПОХА

Нерідко можна почути, що європейська (Західна) цивілізація бере свій початок з блискучої Античності – Давньої Греції та Давнього Риму. Справді, ряд ціннісно-етичних імпульсів, що сягають коренями давньогрецької Класики, докульгали аж до ХХ ст. і лише в інформаційну еру (про яку ми ще поговоримо) згасли, мов догоріла свіча; справді, середньовічні та ряд модерних європейських держав визріли на міфі Римської імперії. У нас немає бажання заглиблюватися тут в історіософію, адже там нині, як в усіх сферах Постмодерну, – релятивізм та плюралізм, тож в оціночних категоріях міркувати про співвідношення еллінізму, римського міфу та християнського Середньовіччя було б марнотратством часу. Обмежимось тим твердженням, що з окреслених епох кожна несе в собі двоїсте для Європи значення: Античність породила глибоку язичницьку філософію та вишукане мистецтво, але стала початком переносу уваги з Космосу (Природи) на людину, і цей людиноцентризм пізніше, будучи запозиченим християнством, став однією з основних передумов споживацького ставлення до природних багатств; Середньовіччя – це водночас інквізиція та прозріння видатних містиків, хрестові походи та злет Ренесансу (який історично належить тій самій епосі).

Отож, перенесемось одразу на відносно недалекий від нас часовий рубіж, котрий став, на думку багатьох західних і вітчизняних розумників, вирішальним у виборі напрямку історичного шляху Європи. Головні умови, ідейні та практичні імпульси *Модерну* (від англ. *modern* – «сучасний») були закладені у другій половині ХVІІІ століття.

Що ж такого сталося у цей час? Більшість суспільств на планеті досі залишалися аграрними, себто сільське господарство, доповнене іншими видами промислів, повільним видобутком корисних копалин, становило основу їхнього господарювання. Головним способом передачі культури в широких верствах народу була традиція, звичай, – більшість знань, практичного досвіду передавалось безпосередньо від старших поколінь (батьків, дідів) або від старших ровесників, а не за посередництва школи, телебачення, Інтернету чи навіть книг. Звичай мав, як правило, виразну етнічну специфіку; речі, практики та особливості

світогляду, виплекані самим народом для себе самого, в усіх їхніх місцевих варіаціях визначали спосіб життя трударя. Традиційна культура кожного етносу (народу) була унікальним комплексом – унікальним не за походженням, адже кожна зазнавала в тій чи іншій мірі іноземного впливу, а за логікою розташування елементів, їхнім поєднанням у цілісність. Можна було б надовго зупинитися на духовній площині цих комплексів, котра й охоплює те, що ми називаємо «язичництвом», розглянути, як традиція зберігає рідний народу світогляд навіть під нашаруваннями того ж християнства. Однак не час і не місце для цього. Зазначимо лише, що весь оцей культурний комплекс, вірніше справді буде сказати – спосіб життя, власне, і робив протягом століть широкі народні верстви українцями (ще до того, як вони почали себе так називати), білорусами-литвинами, волохами тощо. Не менш правильно буде сказати, що саме наявність цього способу життя (на жаль, у минулому) наповнює змістом сучасні етноніми.

Інтелектуальний казус, спричинений переносом поняття «традиційне суспільство» з культури «низів» на устрій феодально-ієрархічних держав на початку ХХ ст. завдяки в тому числі й працям т.зв. філософів-традиціоналістів, буде проаналізований у розділі III.1, а також в окремій праці.

Так ось, під початок ХІХ ст. на теренах Західної Європи (і «дочірніх» обширах Північної Америки) стався культурний вибух, який прийнято називати «промисловим переворотом». Впровадження крупного машинного (фабричного) виробництва, застосування в економіці інших «технічних досягнень» здаються самі по собі видаються не надто вражаючою зміною. Але вони тягли за собою, як сніговий ком, низку інших процесів, які в цілому охопили і видозмінили практично всі сфери життя людей. Почавшись з Англії, ці новації швидко перестрибнули на Європейський материк, а також через океан – на Американський. Матеріально-технічні нововведення супроводжували й потужні зміни у світогляді, зокрема інтелектуальне підґрунтя промислового перевороту забезпечувало т.зв. Просвітництво, котре проголошувало культ розуму, відхід від спадкових ієрархій, секуляризацію суспільства тощо.

Спробуємо виділити загальні ознаки, котрі супроводжували настання Модерну (спочатку в Західній Європі, а опісля – і в будь-якій країні, куди приходив промисловий переворот):

1) Бурхливий розвиток техніки став можливим передовсім тому, що для величкої частки освічених європейців природничі (експериментальні) науки стали більш авторитетним джерелом знань про світ, ніж релігія. Просвітництво створило свого роду культ науки. Перетворившись на якийсь час на «глашатаїв істини» в останній інстанції, у другій половині ХХ ст. науковці почали потрохи втрачати цю позицію, що характеризує настання нашого рідного Постмодерну. Пережитки культу науки можемо спостерігати і в Рідній Вірі – зокрема, «наукова достовірність» є одним з найпопулярніших аргументів стосовно суджень про минуле і теперішнє язичництва. Причому, протилежністю «науковим свідченням» чомусь уявляється не натхненний містицизм поетів і не магичне